

DIGTERLIKE OU PRETORIA

In sy "Worstelstrijd der Transvalers" sê F. Lion Cachet o.m. dat Potchefstroom die hoofstad, maar dat Pretoria die hartstad was.

Dr. H.S. Bosman, veertig jaar lank leraar in Pretoria met 'n gemeente wat feitlik van die Rand tot diep in Waterberg gestrek het, het meermale dit beklentoon dat die werklike Ou Pretoria inderdaad soos een groot gesin was.

Oes van dae staaf dié bewering. Hulle vertel ook hoedat Ou Pretoria, lui uitgerek tussen sy rante, dig bebos en met sy oorfloed aan water 'n keurige dorpie was.

Of dit die idilliese was wat die ingesetene aangetasen dikwels digterlik gestem het en of die oorsaak elders gesoek moet word, is 'n saak waaroor dit onnodig is om uit te wei. Wat vas staan, is dat baie Pretoriane deur die digterlike gees en tot die pen gedryf is.

Van die gedigte het dan ook in die skamele pers van die dae verskyn en hoewel die pogings merendeels die blote rymelary was, was die lus tot "versiesmaak" daar.

'n Tipiese voorbeeld van die soort - sal 'n mens maar sê? - gedigte was die volgende in "De Volksstem" in die sewentiger jare opgeneem is en dit onder die opskrif "Ontboezeming". Die eerste versie van 'n stuk of agt soortgelykes dui die gehalte aan. Die versie lui:

'Ontwaakt gy allen, die tot heden verbasterd door een
valschen schijn,
Verkleefd zyt aan een vreemden volkszang terwyl die
nationaal moet zijn,
't Wordt tyd dat wy ons lied aanheffen in toonen,
krachtig als de staal,
En klinken moet het ,landgenoten aan beide zyden
van de Vaal".

Dikwels het die editeur van "De Volksstem", Jan F. Celliers, die rymelary, grappe en staaltjies in 'n hoekie van die blad saamgehoek en dit onder die ietwat dubbelsinnige opskrif "Mengelwerk".

Iemand wat baie plaasruimte in die Engelse uitgawe van gemelde blad gekry het, was Albert Brodrick, winkelier en epigrammatiese digter wat, so tussen sy gevatte rymelary, nogal verdienstelike werk gelewer het.

Brodrick, as geoordeel moet word na sy pennevrug, was 'n mengsel van hartelikeid, skerpsinnigheid en die satiristiese. Hy was partykeer skerp, en hy het hom meermale aan laster skuldig gemaak maar die gees van broederlikeid, die hartelikeid van die deursnee Pretoriaan van daardie dae het verhoed dat daar ernstige gevolge was.

Wie op die gedagte gekom het om van Brodrick se gedigte in 'n bundel uit te gee, sal seker onbekend bly, maar teen die einde van 1874 is aangekondig dat daar in die pers was: "Fifty Fugitive Fancies" van A. Brodrick. Die boekie sou 2/6 per eksemplaar kos en die opplaag sou minstens 'n duisend beloop. In die aankondiging is om advertensies gevra om die koste van die uitgawe te bestry en-hopelik-om die winste te verhoog. Dié kant van die onderneming is misluk. Maar die boekie het verskyn. Jan F. Celliers en Rous (Drukkers en boekbinders) het dit gepubliseer en dit was die eerste boek wat in die Transvaal gedruk en uitgegee is.

Daar is 'n eksemplaar van die boekie in die Staatsbiblioteek en die toestand van die uitgawe getuig van degelike handewerk. Maar die drang tot digterlikeid het hom nie net in Pretoria voorgedoen nie. In Potchefstroom was daar in gemelde tydperk ene Fred. Kleyn, "Procureur, Notaris publiek, Generaal Agent en Vendu-Afslager" wat sy kantoor op die Markplein gehad het. Hy het later na Pretoria verhuis en die naam Fred. Kleyn het lank met die regspraaktyk in Pretoria verbonde gestaan.

In dié versie, waarmee die skrywe afgesluit word, noem Kleyn vir Henderson (toe al Pretoriaan) en Hollard (later Pretoriaan, maar toe nog op Wakkerstroom wetsagent).

Kleyn se digterlike ontboesening was:

"Al de procureurs zijn hier
Voor bezigheid of voor plezier,
De een is groot, de ander *Kleyn*
En allen schijnen vriend te zijn.
James Henderson en Hollard ook;
De heele spul is aan de kook,
En "While they make the kettle boil,
How many cases will they spoil?"

J.C.V.

In Paul Krugerstraat, Pretoria. - Links: Die woning waarin Hoofregter (later Sir) John Gilbert Kotzé, die skrywer van "Memoirs and Reminiscences" gewoon het. - Regs: De Bruyn se skoewinkel was hier in die ou dae gevestig (opgerig 1893).

In Paul Kruger Street, Pretoria. - Left: The residence of Chief Justice (later Sir) John Gilbert Kotzé, author of "Memoirs and Reminiscences". Right: Where de Bruyn's Shoe Store, established in 1893, was situated.

VONDSTE IN DIE STAATSMODELSKOOL

Met verwysing na die gelyknamige bydrae wat op blas. 18 e.v. in die eerste uitgawe van "Pretoriana" verskyn het, berig mnr. C. Plokhooy, redakteur-eienaar van die "Hollands Weekblad" Pretoria, dat die glasplate van genoemde fotografiese opnames deur mnr. F. Oudschans Dentz aan die Bloemfonteinse oorlogsmuseum geskenk is.

J.P.

WAAR IS DIT GEDRUK?

In ons besit is 'n eksemplaar van G.A. Odé se "Hollandsche Spraakleer voor onze jonge scholieren in Zuid-Afrika" (eerste deel, 64 bls., 6x4 duim).

Odé was 'n tydlank sekretaris van die Departement van Onderwys in die S.A.R. Die "Voorbericht" is gedateer "Pretoria, Februar 1891" en op die omslag en titelblad staan - tussen aanhalingstekens - "Pretoria," en die jaartal 1891. Op watter pers is die boekie gedruk?

J.P.